Сіньова Людмила Миколаївна
кандидат юридичних наук,
асистент кафедри трудового права
та права соціального забезпечення
юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ТРУДОВА МІГРАЦІЯ: УКРАЇНО-ПОЛЬСЬКИЙ ДОСВІД

Донині в Україні актуальним є вивчення такої проблематики як українська міграція. В ст. 43 Конституції України зазначено, що кожен має право на працю, яка включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. Слід наголосити, що держава має створювати умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантувати рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізовувати програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб. Становлення в Україні правової держави, яка не тільки визнає основні права людини, встановлює правові гарантії, а й забезпечує їх здійснення, неможливе без формування нової системи трудових відносин на засадах соціального партнерства і створення відповідного механізму їх регулювання.

Українська міграція уже давно перетворилася в унікальний національний феномен. Він має свою історію – своє минуле, сучасне і майбутнє. Є архівом здобутків і втрат людського і трудового потенціалу України, виразником мотивацій, потреб, досвіду її населення. Міграція живе у пам’яті українського народу [1; с. 3]. На сьогодні трудова міграція до Польщі є нагальною проблемою для економіки України, яка втрачає інтелектуальні та трудові ресурси.

Україна – одна з найбільших держав-донорів робочої сили в Європу. Вона перетворилася на постачальника за кордон висококваліфікованої, інтелектуально розвиненої дешевої робочої сили. Втрачаючи фахівців, ми втрачаємо інтелектуально-духовний потенціал, людей, у руках яких

майбутнє. По суті, Україна інвестує свій безцінний живий капітал в економіку усіх розвинених держав світу, а отже, цим самим ми наносимо шкоду самі собі – гальмуємо власну економіку [2; с. 163-166].

Крім економічних, активізації міграції українців до Польщі сприяють і політичні чинники, зокрема, курс України на євроінтеграцію, набуття українцями можливостей безвізово подорожувати територією ЄС, що значно спрощує і здешевлює пошуки місця праці чи навчання за кордоном. З другого боку, політика польського уряду та зацікавленість бізнесу обумовлює постійне розширення законних можливостей працевлаштування українців у Польщі. Так, на власників біометричних паспортів, що в'їхали по безвізу, було поширено право тимчасово працювати без оформлення дозволу на працевлаштування, а лише згідно з заявою працедавця, зареєстрованою місцевою владою. З 2008 р. така заява була підставою для отримання робочої візи на строк 6 місяців упродовж календарного року для громадян країн східного партнерства та Росії. Проте нині українці можуть самостійно, без посередників і оминаючи візові процедури шукати роботу уже після приїзду до Польщі. Якщо вони планують виконувати її довше, ніж дозволені при безвізовому в'їзді 90 днів, потрібно звернутися до відділу у справах іноземців за продовженням строку перебування. З січня 2018 р. набули чинності зміни до польського закону про працевлаштування, згідно з якими вводиться дозвіл на працевлаштування з метою виконання сезонних робіт чинний 9 місяців. Оформити його буде простіше, ніж звичайний, переваги матимуть громадяни 6 країн Східного партнерства, тобто передусім українці. Працедавець зможе працевлаштовувати мігранта уже після подачі необхідних для оформлення дозволу документів, не очікуючи рішення відповідного державного органу [3].

Україна – це держава з неймовірно низькою ціною людської праці: рівень середньомісячної мінімальної заробітної плати (основного соціального стандарту) – на відміну від країн – реципієнтів основної маси українських мігрантів Польщі (503 євро), Португалії (677 євро), Іспанії (858 євро), Великої Британії (1401 євро), Німеччини (1498 євро) – відстає у рази (в 2017 році становив 110 євро) [1; с. 8].

Слід зазначити дані від Національного банку Польщі про трудових мігрантів з України:

- основним мотивом трудової міграції до Польщі залишається розрив в оплаті праці між нашими країнами;

- серед працівників з України домінує циркуляційна міграція супроводжується частими тимчасовими поверненнями на батьківщину), середній іммігрант працює в Польщі близько 7 місяців на рік;

- спостерігається зростання зацікавленості серед українських іммігрантів в більш повній інтеграції (запит на довгострокові візи і тривалі трудові контракти зростає), однак процес стримується неефективністю системи видачі довгострокових віз у воєводствах (найбільш поширеною проблемою, на яку скаржаться іммігранти);

- профіль українців, які приїжджають до Польщі, швидко змінюється, на польському ринку праці дедалі частіше можна зустріти: людей з центру і сходу України; жителів середніх і великих українських міст; молодих людей, які вперше приїжджають на роботу до Польщі, що викликано привабливістю польського ринку праці (згадаймо про податкові пільги для молоді), а також з розвитком імміграційної мережі в Польщі й активну діяльність агентств з працевлаштування на території України;

- розрив в оплаті праці між громадянами Польщі та України скорочується, українці-заробітчани отримують на 20% нижче, ніж поляки;

- зазначають переорієнтацію трудової імміграції, від 15% до 27% опитаних оголосили про плани протягом двох років поїхати на заробітки до іншої країни – Німеччини (близько 60%), Чехії, Канади або скандинавських країн (конкурентна боротьба за українського працівника зростає);

- 55% українських іммігрантів пересилають гроші в Україну, середній переказ становить 6300 злотих (близько 40 тис. грн);

- на сьогодні в Польщі працює близько 900 тис. громадян України [4].

Варто зазначити і про нелегальну еміграцію, яка спричиняє соціальну незахищеність для цієї категорії осіб (наприклад, дискримінація у питаннях умов та охорони праці, її оплати, страхування) ці громадяни зазнають утисків зі сторони роботодавців, їх нелегальний статус знижує оплату їх праці, наштовхує на зловживання, а також не приносить доходу в бюджет України.

Громадяни України мають половину усіх посвідок на проживання в Польщі. Загалом на підставі дозволів на проживання в країні мешкає 199 тисяч українців. За останні півроку їхня кількість збільшилася на 19,4 тисяч осіб. На другому місці за кількістю отриманих посвідок на проживання в 2019 році знаходяться білоруси – 3 тисячі, а на третьому грузини – 1,5 тисячі. Загалом у першій половині цього року число іноземців із дійсними посвідками на проживання у країні збільшилося на понад 27 тисяч осіб (до 3 років – на 21 тис., постійне перебування – на 5 тис.) [5].

Трудова міграція має дві складові – економічну і соціальну. Вони обидві, у міру своїх можливостей, «піднімають» Україну над прірвою соціальних проблем. Адже, незважаючи на усі ризики, негативи, трудова міграція завжди є одним із шансів свободи вибору Людини. Потенціал трудової міграції, який акумульований за межами української національної території, може «працювати» у реверсному режимі. Інституціоналізовані суб’єкти міграційних відносин через лобіювання інтересів мігрантів і української держави, взаємодію між собою, можуть призводити до продукування специфічних цілей, завдань, принципів організації своєї діяльності, набирати певних форм, властивостей виконувати специфічні функції, поставати як територіальні міграційні системи (ТМС). Роль новітньої трудової міграції у забезпеченні сталості розвитку економіки української держави й суспільства може бути доволі велика. Це особливо проглядається крізь призму вивчення чинників економічної динаміки, котрі за своєю природою є соціально-економічними і мають багато спільного з принципами діяльності міжнародної організації праці (МОП). З кожним роком ця організація засвідчує цінність ідей, доводить їх прогресивність на шляху реалізації

принципів колективної безпеки. Водночас, новітні глобалізаційні тенденції в економіці дають підстави стверджувати, що нова економічна рівновага, а з нею й стабілізація соціально-трудових відносин, вимагає ініціатив «знизу». Роль МОП у регулюванні процесів трудової міграції – очевидна. Це обумовлює і актуальність, і інтерес усіх зацікавлених сторін до їх вивчення [1; с. 4].

Нині Україна постала перед загрозою п'ятої хвилі укранської міграції, яка на думку експертів (І.Марков та ін.), розпочалася з 10-х років XXI ст., охопила молодь, причому, перш за усе, добре освічену, та на відміну від попередньої (економічної), вирізняється переходом до міграції населення як способу життя. Нова міграційна мотивація є відповіддю людей на численні глобальні й національні виклики розвитку держави, її економіки й суспільства. Україна нині посідає не найкращі місця у міжнародних рейтингах найбезпечніших для життя країн (Index The Global Peace Index), економічної свободи (Index of Economic Freedom), щастя (Index of Happiness), легкості ведення бізнесу (Doing Business/ease of doing business), глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index) [1; с. 8].

Як зазначив П.В. Розенко, по трудовому потенціалу насамперед бракує робочих рук, тобто висококваліфікованих робітників, і роботодавці про це говорять. Але це не тільки українська проблема. Люди з Польщі досі їдуть до Німеччини, бо там заробітна плата в три рази більша, ніж у Польщі. Питання збереження трудового потенціалу, це здебільшого оплата праці, це в цілому і питання якості життя українців, в яку входить доступ і до послуг охорони здоров'я, до нормальної транспортної інфраструктури [6].

Проблеми української трудової еміграції на декілька видів за наступними критеріями класифікував проф. М. І. Іншин:

1) за суб'єктами: а) проблеми, які стосуються безпосередньо трудових мігрантів; б) проблеми, які стосуються сімей мігрантів; в) проблеми, які стосуються держави як функціонуючого суб`єкта внаслідок виїзду частини її громадян за її межі;

2) за наслідками: а) економічні; б) соціальні; в) правові; г) організаційно-матеріальні;

3) в залежності від причин посилення української трудової міграції: а) економічні; б) соціальні; в) психологічні; при чому міграція в залежності від причин може бути добровільною, вимушеною (насильницьке виселення владою корінного населення з території проживання) або добровільно умовною (тобто на добровільне прийняття особою рішення про міграцію, здійснює вагомий вплив тиск певних об`єктивних обставин, як то війна, голод тощо) [7, с. 76].

Проф. В. М. Андріїв визначив три основних фактори, що продовжують сприяти трудовій міграції: демографічні зміни та потреби ринку праці у багатьох промислово розвинених країнах, безробіття і наслідки кризи у менш розвинених країнах та встановлені міждержавні сімейні, культурні та історичні зв'язки [8, с. 64-67].

Як бачимо, за останні роки проблема набула ще маштабнішого розміру, адже багато випусників шкіл та молодих людей, виїжджають за кордон на навчання (переважно в Польщу), і зрозуміло, що не всі мають бажання повертатись на Батьківщину, а це впливає на національну і на світову економіку.

В більшості випадків з України емігрує працездатне населення через низький рівень оплати праці або неможливість працевлаштування взагалі. В своїй країні вони не здатні гідно заробити на потреби своєї родини, тому шукають кращого життя на чужині. На сайтах оголошень повно інформації щодо працевлаштування та з підбором відповідної роботи та з виїздом до Польщі. На сьогоднішній день на сайті про пошук роботи в Польщі розміщено більше 500 гарячих оголошень. Середня заробітна плата в Польщі приблизно від 25 до 30 тис. гривень.

Як правило, основними сферами, де зайняті працівники-мігранти є будівництво, сільське господарство (збирання врожаю), домашнє господарство (прибирання домівки, готування їжі, доглядання дітей та осіб похилого віку), сфера торгівлі та сервісу. Але виїжджають за кордон і лікарі, науковці, викладачі, спеціалісти в області високих технологій, програмісти та ін.

Таким чином, за кордоном працездатне населення шукає більш оплачувану роботу та намагається знайти кращі кар'єрні перспективи, багато з них запрошують до себе своїх рідних, а це, як правило має негативний вплив на економічний розвиток нашої держави.

Вищезазначене свідчить про те, що в Україні дана проблема має вирішуватись в найкоротші терміни завдяки:

1) підвищенням рівня життя населення;

2) прийняття заходів до стабілізації економіки та скорочення безробіття;

3) застосування дистанційної праці (особи з інвалідністю, жінки з малолітніми дітьми та ін.);

4) скорочення витрат роботодавця (на оренду приміщень, організацію робочих місць, енергоресурси, на обслуговуючий персонал тощо);

5) працевлаштування на прийнятних для працівника умовах;

6) мотивування роботодавців наймати на роботу молодих працівників;

7) підписання відповідних міждержавних угод та удосконалення чинного законодавства в частині ліцензування фірм для проведення працевлаштування за кордоном.

Всі ці заходи мають призвести до зростання продуктивності праці, оптимізації та збільшення привабливості ринку праці в Україні для її громадян.

Список використаних джерел:

1. Українська міграція в умовах глобальних і національних викликів XXI століття: наукове видання / наук. ред. У.Я. Садова. Львів, 2019. 110 с.

2. Філон М.М., Іванчо Є. А. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука» // № 3 (25), 2 т., 2017 С. 163-166.

3. Бабакова О. Робота за безвізом та інші несподіванки: як Польща змінює ринок праці для українців URL:

http://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/06/30/7067876/ (дата звернення 30.11.2019)

4. Черкашин В. Що потрібно знати про трудову міграцію українців до Польщі у 2019 році URL: https://ua.112.ua/mnenie/shcho-potribno-znaty-pro-trudovu-mihratsiiu-ukraintsiv-do-polshchi-v-2019-rotsi-514799.html (дата звернення 17.11.2019)

5. Іноземці їдуть до Польщі у пошуках роботи. URL: https://tsn.ua/svit/u-polschi-mayzhe-200-tisyach-ukrayinciv-mayut-posvidki-na-prozhivannya-1387575.html (дата звернення 17.11.2019)

6. Розенко розповів, як скоро «мінімалку» можна підвищити до 7 тис. грн. URL: https://www.5.ua/ekonomika/rozenko-rozpoviv-iak-skoro-minimalku-mozhna-pidvyshchyty-do-7-tysiach-hryven-198033.html (дата звернення 26.11.2019)

7. Іншин М. І. Теоретико-правовий підхід до проблем української трудової еміграції. Тенденції розвитку науки трудового права та права соціального забезпечення: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (20 квіт. 2018 р.) Київ. 2018. С.75-78

8. Андріїв В. М. Тенденції сучасної міжнародної міграції // Напрями розвитку науки трудового права та права соціального забезпечення матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м.Харків, 3 листоп. 2017 р). Харків. 2017. С.64-67